

AGITAČNÍ KAMPANĚ

Na počátku padesátých let 20. století na většině území Čech, Moravy i Slovenska stále převládala menšinová družstva a jen málokde se podařilo přejít na vyšší typ JZD (III. a IV. typu), zvyšoval se neustále tlak na politickou propagandu a agitaci na vesnici. Většina agitačních akcí byla organizována především v období před a během žňových prací. V obcích byly pořádány veřejné schůze a osvětové besedy vyzdvihující přednosti kolektivního hospodaření. Na popud okresních výborů KSČ byly vytvářeny agitační dvojice, které dostaly přiděleny dvě až tři obce. Tyto agitační dvojice (často učitelé) měly v úzké komunikaci s místními národními výbory působit na tamní obyvatelstvo ve věci účasti se žňových prací v JZD formou brigádních výpomocí a tím do budoucna upevnit a rozšířit členskou základnu. Dále měly provádět osvětovou činnost vyzdvihováním kladů společného družstevního hospodaření a zároveň veřejně označovat velké soukromé sedláky za „vesnické boháče“. Dále předsednictva okresních výborů kladla velký důraz na spolupráci MNV s místními organizacemi KSČ, které byly pověřeny zavedením tzv. tabulí cti a hanby, kde měla být vyzdvihována organizace práce v pracovních skupinách a manifestovány úspěchy kolektivního hospodaření a zároveň na druhou stranu zde měly být veřejně zostuzovány osoby, které postup žňových prací zpomalovaly nebo náležely k vrstvě větších sedláků. Místní organizace KSČ byly také pověřeny vydáváním bleskovek, které měly v podobě jednostranného cyklostylovaného listu informovat v obecním měřítku obyvatelstvo o výše uvedených záležitostech. Nechyběly materiální ani lidské oběti agitačního náporu, který se mnohdy změnil doslova ve štvanici.

(Zdroj: KAPLAN, K.: *Nekrvavá revoluce*. Mladá fronta, Praha 1993; URBAN, J.: *Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu*. Vyšehrad, Praha 2010.)

AGITACE NA VENKOVĚ V 50. LETECH VE SVĚTLE „NORMALIZACE“

Hned ten večer k nim přišli dva agitátoři do chalupy. Učitelka a ten, kterému říkali Ryšavec. Nekonečné řeči i mlčení. Když ráno zapráhal, naskočili mu na vůz. Večer co večer se řeči i mlčení opakovaly – oba agitátoři už měli své místo u stolu. Někdy jako by u něho seděli už celou věčnost, a zatím uběhla sotva hodinka. Bylo to únavné. Ale dny se přece jen sunuly.

Agitátor náhle zrozpačitěl a rozhlédl se, jako by měl strach.

„Přišel jsem...“ řekl tiše, „... poprvé spolu vlastně mluvíme sami. Vždycky je se mnou tamta, ta kozatá,“ přidušeně se uchichtl. „Před ní se nedá mluvit, jak by člověk chtěl. Ona je kádrová, ta učitelka. Myslím, že nás všechny tak nějak rozdělili.“

Rezeš vzhlédl. Měl v zádech mravenčení. To víš, já ti zrovna naletím. To zrovna.

Nízko nad ním se skláněla narůžovělá masitá tvář se špinavě nazrzlým knírem, širokou bradou a kulatýma hnědýma očima. Ucítil štiplavě kyselý dech, páchnoucí po česneku a kořalce.

„Musel jsem dlouho čekat. Ale jste tu teď sám a já taky.“

Sami...“ šeptal Ryšavec.

„Nepil jste?“

„Trochu,“ zahučel. „Správně. Myslel jsem si, že mi nebudete hned věřit.“

„Z frontového přídělů jste se namáz, co?“ Rezeš si rozpačitě mnul nohy.

„Hovno. Za svý... Člověče, už si potřebuju promluvit, abyste věděl.“

Rezeš se rychle přizpůsoboval své nové, překvapující roli.

„Mluvíte už týden.“

„Tak... Tak. Říkám vám, že jsem to čekal. Člověče...“

Ale já vás už poznal, za tu dobu, co k vám lezeme. Vy se mi líbíte, a tak vám věřím. A taky proto, že jsem znal vašeho otce. Za války mi někdy formančil, vozil dřevo do skladu. Já míval v Horovicích obchod s uhlím. Josef Kučeravec. Uhlí, koks, brikety.“ Odplivl si.

„A teď je taková doba... Nedělám to rád, pane Rezeš,“ pronesl náhle chvatně a vemlouvavě. „Chtěl jsem, abyste to věděl.“

Rezeš vrhl na Ryšavce krátký, ostrý pohled.

„Proč jste tady?“

„Proč? To je, člověče, k posrání – taková doba,“ zavrčel jako sám pro sebe. „Já vím. Proč to děláte... Jo. Taktika v týhle posraný době. Taktika... Dokonce vás škořejí, jak máte otvírat zobák. Já musím... Já bych byl jinak nepřítel lidu. Seděli na mně. Měl jsem dva nádeníky. A pak – nezdálo se jim toho víc.“

Teď je hlavní udržet se nad vodou. A proto píšu jiným na vrata: *Pozor! Tady bydlí kulak, nepřítel vesnice.* Jo, to píšu.“

Uchichtl se.

„Naučili člověka lízt po břicho, aby moh snadněji lízat nohy takovým... Ale myslet si člověk může, co chce. Zaplat' pámbu, že do mozku ještě nikdo nevidí, Rezeši. Až na to jednou přijdou, bude to hrozná věc. Katastrofa.“ V Ryšavcově hlase zazněla hořkost. „Teď je taková doba, kdy se posuzuje podle slov. Podle toho, jakou má kdo držku.“

(KOZÁK, J.: *Čapí hnízdo*. Československý spisovatel, Praha 1976, s.70–72.)

» [Nezkrácená verze ukázky textu](#)

MOŽNÉ OTÁZKY:

1. Jakou funkci plnily agitační dvojice na vesnici?
2. Jak pohlížel rolník Rezeš na každodenní přítomnost Ryšavce a zapálené učitelky?
3. Je tento text vůči kolektivizaci kritický, nebo ji schvaluje?
4. Která z postav se ztotožňuje s myšlenkou kolektivizace?
5. Pokuste se charakterizovat zúčastněné postavy, Rezeše a Ryšavce, popište důvody jejich jednání.
6. Proč se v tomto textu objevují vulgarismy? Jakou mají funkci? Proč chyběly v obrazech kolektivizace z 50. let?
7. Jak se tento popis kolektivizace liší od obrazů z 50. let?
8. Dokážete v textu odhalit ideologickou manipulaci? Oč usiluje?
9. Jak je v této ukázce asi zkreslena historická skutečnost?

KOZÁK, J.: Čapí hnízdo. Československý spisovatel, Praha 1976

JAN KOZÁK (1921–1995)

Pocházel z dělnické rodiny. Po druhé světové válce působil jako úředník na několika stranických pozicích v Roudnici nad Labem. Po studiu krajské politické školy přešel do Prahy a nastoupil do oddělení propagandy ÚV KSČ. Po absolvování Ústřední politické školy ÚV KSČ v Praze začal vyučovat dějiny strany na Vysoké škole politické ÚV KSČ a Institutu společenských věd při ÚV KSČ. V první polovině 50. let se jako politický pracovník brigádně účastnil kolektivizace na Slovensku v okrese Michalovce. Po srpnové okupaci se stal jedním z hlavních realizátorů tzv. normalizační politiky v kulturní sféře. V sedmdesátých a osmdesátých letech byl předsedou Svazu českých spisovatelů a předsedou Svazu československých spisovatelů. Velkou část svého díla věnoval popisu dramatické proměny východního Slovenska v období kolektivizace (*Horký dech*, *Čapí hnízdo*). Podle jeho románu *Svatý Michal* byl natočen známý film *Bouřlivé víno*, na který navázaly filmy *Zralé víno* a *Mladé víno* v režii Václava Vorlíčka. Podle románu *Čapí hnízdo* natočila Československá televize v roce 1981 šestidílný seriál *Bocianie hniezdo*.

ČAPÍ HNÍZDO

Román zobrazuje průběh kolektivizace zemědělství ve vesnici Trnávka na zaostalém východním Slovensku, kde se nové způsoby hospodaření prosazují obzvláště těžce. Ústředním hrdinou románu je mladý navrátilce z vojny Pavel Kopčík, jenž začíná zvažovat, nakolik se vyplácí soukromě hospodařit a držet se jen na svém. Postupně se nadchne pro společné hospodaření, stává se spoluzakladatelem zemědělského družstva, avšak do cesty jeho záměrům se staví bezpočet překážek.

» [Zpět](#)

AGITACE NA VENKOVĚ V 50. LETECH VE SVĚTLE „NORMALIZACE“

Hned ten večer k nim přišli dva agitátoři do chalupy. Učitelka a ten, kterému říkali Ryšavec. Nekonečné řeči i mlčení. Když ráno zapřáhal, naskočili mu na vůz. Večer co večer se řeči i mlčení opakovaly – oba agitátoři už měli své místo u stolu. Někdy jako by u něho seděli už celou věčnost, a zatím uběhla sotva hodinka. Bylo to únavné. Ale dny se přece jen sunuly.

Zítرا začnu sít, říkal si Rezeš. Musíme rychle zasít. Když bude zrno v zemi, nedá se už nic dělat a máme vyhráno.

Otočil hlavu.

Hrom ho zab. To už sem zase leze? Už zase přitáh.

Ryšavec přibíjel kamenem plakát na dvířka branky.

Ten vypasený chlap s nestydatým opuchlým obličejem si vždycky všechno prohlížel, jako by mu to patřilo. Kdykoliv ho Rezeš poslouchal, jítřila se mu krev.

Čachtal hlasitě nohama, měl je červené, od rozpařených chodidel stoupalo příjemné teplo.

Písek na zápraží zaskřípal Ryšavci pod botou.

„Zdravíčko.“

Neodpověděl. Jen voda ve džberu špláchala a vystřikovala.

„Ruším? – Ach tak...“

Ryšavec došel až k němu; namáhavě oddechoval.

„Zase jsme vyvěsili jednu fangli,“ řekl podivně skřípavým, výsměšným hlasem. „Jednu glajchu.“

Zpozorněl. Nerozuměl tónu jeho hlasu. Ryšavcova tvář měla nezvyklý výraz. Jak se sklonil a hleděl dolů, objevil se na ní zvláštní úsměšek.

„Zase?“

„Číčava. Číčava padla.“

Ryšavec se tiše zasmál; vypadal jako po napití.

„No a...“ řekl Rezeš po chvíli s přemáháním. „Copak mi budete vykládat večer?“

„Já vím...“

Agitátor náhle zrozpačitel a rozhlédl se, jako by měl strach.

„Přišel jsem...“ řekl tiše, „... poprvé spolu vlastně mluvíme sami. Vždycky je se mnou tamta, ta kozatá,“ přidušeně se uchichtl. „Před ní se nedá mluvit, jak by člověk chtěl. Ona je kádrová, ta učitelka. Myslím, že nás všechny tak nějak rozdělili.“

Rezeš vzhlédl. Měl v zádech mravenčení. To víš, já ti zrovna naletím. To zrovna.

Nízko nad ním se skláněla narůžovělá masitá tvář se špinavě nazrzlým knírem, širokou bradou a kulatýma hnědýma očima. Ucítil štiplavě kyselý dech, páchnoucí po česneku a kořalce.

„Musel jsem dlouho čekat. Ale jste tu teď sám a já taky. Sami...“ šeptal Ryšavec.

„Nepil jste?“

„Trochu,“ zahučel. „Správně. Myslel jsem si, že mi nebudete hned věřit.“

„Z frontového přídělu jste se namáz, co?“ Rezeš si rozpačitel mnul nohy.

„Hovno. Za svý... Člověče, už si potřebuju promluvit, abyste věděl.“

Rezeš se rychle přizpůsoboval své nové, překvapující roli.

„Mluvíte už týden.“

„Tak... Tak. Říkám vám, že jsem to čekal. Člověče...“

Ale já vás už poznal, za tu dobu, co k vám lezeme. Vy se mi líbíte, a tak vám věřím. A taky proto, že jsem znal vašeho otce. Za války mi někdy formančil, vozil dřevo do skladu. Já míval v Horovicích obchod s uhlím. Josef Kučeravec. Uhlí, koks, brikety.“ Odplivl si.

„A teď je taková doba... Nedělám to rád, pane Rezeš,“ pronesl náhle chvatně a vmlouvavě. „Chtěl jsem, abyste to věděl.“

Rezeš vrhl na Ryšavce krátký, ostrý pohled.

„Proč jste tady?“

„Proč? To je, člověče, k posrání – taková doba,“ zavrčel jako sám pro sebe. „Já vím. Proč to děláte... Jo. Taktika v týhle posraný době. Taktika... Dokonce vás školejí, jak máte otevírat zobák. Já musím... Já bych byl jinak nepřítel lidu. Seděli na mně. Měl jsem dva nádeníky. A pak – nezdálo se jim toho víc.“

Teď je hlavní udržet se nad vodou. A proto píšu jiným na vrata: *Pozor! Tady bydlí kulak, nepřítel vesnice.* Jo, to píšu.“

Uchichtl se.

„Naučili člověka lízt po bříše, aby moh snadněji lízat nohy takovým... Ale myslet si člověk může, co chce. Zaplat' pánbu, že do mozku ještě nikdo nevidí, Rezeši. Až na to jednou přijdou, bude to hrozná věc. Katastrofa.“ V Ryšavcově hlase zazněla hořkost. „Teď je taková doba, kdy se posuzuje podle slov. Podle toho, jakou má kdo držku.“

„Slova? To jsou jenom slova?“ řekl Rezeš.

„Člověče! Copak se něco změní, když napíšu na vrata vápnem: *Pozor, zde bydlí kulak?* To bych rád věděl, co se stane. Bude se snad vesnice dívat na toho, komu jsem pomaloval vrata, jako na svého nepřítele? Hovno. Spíš naopak. Člověče, vždycky je to všechny ještě víc semkne. Mám už svou zkušenost.“

„Tak proč jste tady?“ opakoval Rezeš svou otázku.

„Někdo jít musel. Někdo musel z ředitelství komunálu do tý agitační kolony narukovat. Padlo to na mě.“

„Aha.“

Rezeš seděl bez hnutí a jen se díval, oběma rukama si třel lýtko. Přitom uvažoval: Jsi ještě větší svině, než jsem si myslel. Za to si člověk koupí, že myslíš jedno a děláš druhé. To člověka moc potěší a moc mu to pomůže. Chtěl by sis opláchnout svědomí, co? Když mě, Ryšavce, natřeš klackem, když ji od tebe slíznu, až se mi rozstříkne mozek, nebude mi zem lehčí. A červi, co mě budou žrát, nebudou mít menší apetyt proto, že sis myslel něco jiného, když jsi ten klacek bral do ruky. Ach, můj bože, tahle špinavá huba, ta svině Ryšavec, ta svině „Josef Kučeravec Uhlí, koks, brikety“ si myslí, že mi udělal radost a že si vykoupil rozhřešení.

„Člověče,“ řekl Ryšavec. „Co byste dělal vy, kdyby... Hovno. Já vím. Hnus. Že jo?“ posmíval se. „Ale stejně. Až jednou bude po všem, ožeru se. Panenko kločovská, to vám řeknu... Ožeru se.“ Důvěrně položil ruku Rezešovi na rameno.

(KOZÁK, J.: *Čapí hnízdo*. Československý spisovatel, Praha 1976, s.70–72.)

» [Zpět](#)